

ב"ה

פרשת שלח

ועשו להם ציצית

במדבר טו, לה.

האם הניחו תפילין במדבר

בנוגע לשאלה אם בית מלא ספרים פטור ממזוזה צריך להבין – הרי הציווי "וכתבתם על מזוזות גו" נאמר במשנה תורה¹, בשנת הארבעים, ואיך יתכן שקרח שאל אודות מצות מזוזה שנאמרה שלושים ושמונה שנה לאחר כן?

ואין לומר שעוד לפני זה נצטוו על מזוזה, אלא שאחר כך נאמר עוד הפעם ונכתב במשנה תורה (בדוגמת דברי הגמרא² "עד דלא בא יחזקאל מאן [מי] אמרה, אלא גמרא גמירי לה [במסורת לומדים אנו אותה], ואתא [ובא] יחזקאל ואסמכה אקרא [והסמיכו על הפסוק]" – כי, כל זמן שלא נכתב במשנה תורה הרי זה דברים שבעל פה, ו"דברים שבעל פה אי אתה רשאי לאומרן בכתב"³ במזוזה.

[ואין לומר שהציווי "דברים שבעל פה אי אתה רשאי לאומרן בכתב" נתחדש לאחר כן – שהרי למדים זאת ממה שנאמר בפרשת תשא⁴ – מיד לאחר חטא העגל – "כתב לך את הדברים האלה".]

ואין לומר שאף על פי שבפועל לא קיימו מצות מזוזה עד שנת הארבעים (בגלל ש"דברים שבעל פה אי אתה רשאי לאומרן בכתב"), מכל מקום, הציווי על מזוזה נאמר לפני זה, על מנת שיקיימוהו לאחר זה, כמו המצוות

¹ ואתחנן ו, ט. עקב יא, כ.

² סנהדרין כב, סע"ב.

³ גיטין ס, ב.

⁴ לד, כז.

שנצטוו לקיימם לאחרי שיכנסו לארץ ("כי תבואו אל ארץ מושבותיכם"⁵) – כי, בשלמא במצוות התלויות בכניסה לארץ, שייך לומר שנצטוו מתחילה לקיימם לאחרי זמן, אבל במצוות מזוזה שאין בה הגבלות (מצד עצמה), אם היה הציווי מקודם לכן, היו צריכים לקיימה בפועל תיכף ומיד. וכיון שלא יכלו לקיימה קודם שנכתבה במשנה תורה, מוכח, שלפני זה לא היה ציווי זה. ואם כן, אינו מובן: כיצד שאל קרח אודות מצות מזוזה?

חקירה זו מצינו גם בנוגע למצות תפילין – האם בהיותם במדבר, קודם שנת הארבעים, קיימו בני ישראל מצות תפילין, שבה ישנם (לא רק פרשיות קדש והיה כי יביאך, אלא) גם פרשיות שמע והיה אם שמוע, שנאמרו במשנה תורה:

יש אומרים שבמדבר לא הניחו תפילין⁶. ומה שכתוב בגמרא⁷ גבי "ביאה דכתב רחמנא גבי תפילין", "עשה מצוה זו שבשבילה תיכנס לארץ" – יש לפרש שהכניסה לארץ תהיה (לא בזכות קיום מצות תפילין שכבר היתה בפועל, אלא) בזכות מצות תפילין שיקיימו לאחרי כן, שהרי הקב"ה יודע עתידות כו'.

אבל נשמט מהם מאמר המדרש באלהו רבה⁸ (שהובא ברבותינו בעלי התוספות בפרשת שלח⁹) בטעם סמיכות פרשת ציצית לפרשת מקושש עצים: "אמר לו הקב"ה למשה: משה, מפני מה חילל זה שבת .. יום חול תפילין בראשו ותפילין בזרועו ורואה וחוזר במעשיו, עכשיו שאין לו תפילין, חילל זה את השבת, באותה שעה אמר הקב"ה למשה: משה, צא וברר להם לישראל .. מצות ציצית כו'" (שקיומה הן בחול והן בשבת) – שמזה מוכח שגם במדבר הניחו תפילין.

ובשאלות ותשובות בשמים ראש כסא דהרסנא¹⁰ כתב תחילה שבודאי לא היו בתפילין שהניחו בני ישראל במדבר אלא הפרשיות קדש והיה כי יביאך (שהרי החיוב דארבע פרשיות שלמדים מ"טוטפות"¹¹ נאמר במשנה תורה*¹²), ולבסוף נשאר בצריך עיון, כיון שדוחק לומר שלא היו אלא שתי פרשיות.

⁵ שלח טו, ב.

⁶ ראה בהנסמן בתו"ש ח"ב ע' רמט.

⁷ קידושין לז, סע"ב.

⁸ פכ"ו.

⁹ טו, לב.

¹⁰ סכ"ד.

¹¹ ואתחנן ו, ח. עקב יא, יח.

¹² *ו"לטוטפות" שנאמר בסוף פרשת בא – הוא בפרשת והיה כי יביאך, שנוסף לכך שהפירוש ד"כי יביאך" – כאן, וגם בפרשת קדש (ובשניהם כתוב זה בתחילת הענין) – (לפירוש זה) הוא בזכות זה יביאך, לשון עתיד, הנה בפרשה שניה, סוף

ובחידושי הרשב"א למנחות¹³ איתא, שכיון ש"קדש והיה כי יביאך נאמרו בשעת יציאת מצרים, וכתוב בהם והיה לאות על ירך ולטוטפות בין עיניך, אלמא הזהיר אז הקב"ה על התפילין, והתפילין הם נעשים מארבע פרשיות הללו, אם כן היה צריך [לומר] שנאמרו אז בשעת יציאת מצרים" (אלא ששמע והיה אם שמוע נכתבו לאחרי זה במשנה תורה). וכדי שלא יוקשה מהא ד"דברים שבעל פה אי אתה רשאי לאומרן בכתב", יש לתרץ אליבא דמאן דאמר "תורה חתומה ניתנה"¹⁴, והיינו, שנתנית התורה בכתב היתה רק בשנת הארבעים, שאז נחתמה התורה, ונמצא, שמקודם לכן לא היה כל הגדר דדברים שבכתב ודברים שבעל פה.

ועל פי זה יש לומר גם בנוגע למזוזה, שהציווי נאמר כבר לפני זה (ובמשנה תורה נאמר עוד הפעם), כך, שגם קודם שנת הארבעים קיימו מצות מזוזה בפועל ממש.

קטע משיחת ש"פ קרח, ג' תמוז, רשימת השומעים בלתי מוגה.

תו"מ ה'תשכ"ד ח"ג ע' 176.

הפרשה מדבר בזמן שלאחרי ש"ישאלך בנך מחר" (שם, יד), כדרשת חז"ל (פרש"י על הפסוק) "לאחר זמן", דכולל כל הדורות, ולכן אמר כאן "טוטפות" דוקא, "טט באפריקי כו" (פרש"י על הפסוק).
ועל פי זה מתורץ גם כן מה שבשתי פרשיות אלו (קדש והיה כי יביאך) הסמוכות זו לזו – משנה הלשון: באחת – "לזכרון" (שם, ט), בשניה – "לטוטפות".
¹³ לד, א.
¹⁴ גיטין ס, א.